

## Ekspresyonizm

Türkçede, “dışavurumculuk” anlamına gelen ekspresyonizm, XX. yüzyılda Almanya’da doğmuş bir sanat ve edebiyat akımıdır. Empresyonizme tepki olarak doğmuştur. Gerçekliğe dayanan empresyonizme karşı, ekspresyonizmde öznenin iç dünyası sanatçının nesnesi olur. Sanayileşmenin getirdiği düzensizlikler, ekonomik buhranlar ve I. Dünya savaşının getirdiği yıkımlar ekspresyonizm akımının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Resim, mimari, edebiyat, sinema ve tiyatro gibi sanatlarda ortaya çıkan bu akımda öznellik esastır. Sanatçı bu özneliği, realiteyi deforme ederek yansıtır. Ekspresyonizm, yoğun bir duygu etkisi yaratmak için, kişinin iç dünyasından gelen etkileri bilincinde imajlara dönüştürmesiyle ortaya çıkan, çoğu iç karartıcı görüntülerin dışa vurulmasına dayanır. Görsel sanatlarda ya da edebiyatta aynı mekanizma geçerlidir. Henüz doğmakta olan psikanalizin etkileri yanında, sembolizm akımının etkisiyle sembollerin kullanıldığı da olur. Bu sanat ve edebiyat akımının temelini huzursuzluk, düzensizlik ve tedirginlik oluşturmaktadır. Yüzyılın getirdiği buhranlar ve bunalımlar yeni bir sanat arayışını ve özlemini de beraberinde getirmiştir.

Ekspresyonizmin (expression- expressionnisme) kelime olarak kullanışı 1850’lere dayanmakla beraber kavramın ilk ne zaman ortaya çıktığı, ilk olarak kim tarafından kullanıldığı ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar, "Ekspresyonizm" teriminin ilk olarak Almanya’ya *Absraction and Emphaty* (Soyutlama ve Etki) adlı kitabın yazarı Wilhelm Worringer tarafından getirildiğini belirtmiştir. Paul Cassier tarafından 1910 yılında kullanıldığı da ifade edilmektedir. Akımın ortaya çıkması 1910’lu yıllar; yaygınlaşması ise 1915’ten sonradır. Akım 1925’lere kadar varlığını sürdürmüştür.

Ekspresyonistler, sanatı bilimsel kadercilik veya görünenle sınırlayan natüralizme, “an” ın geçici izlenimlerini esas alan empresyonizme karşı çıkarlar.

Sanayi çağının manasızlaştırdığı ve maddileştirdiği hayata, savaşın yıkımlarına ve bütün bu olumsuzlukları yaratan modern toplumun değerlerine karşı bir tepki hareketidir. Yalnızlaşan aydın insanının ruh çığıdır.

Ekspresyonistler sanatı, sanatçının duygularını, sezgilerini, izlenimlerini ve düşüncelerini açığa çıkaran dışavurumcu estetik bir faaliyet olarak tanımlar. Bu dışavurumu yaparken soyutlamalardan ve sembollerden faydalanılır.

Güzel sanat dallarının hemen hepsinde etkisini gösteren ekspresyonizm, dış dünyanın gerçeğini değil, sanatkârın gerçeğini esas alır. Sanatın ve sanatkârın amacı, zaman ve mekân sınırlarını aşıp iç gerçekliği ifade etmektir. Dış gerçeklik ise asıl gerçeğe ulaşmada bir engel olarak görülür. Bu akımda, yaşadığı toplumun dışına düşmüş, hayallerine ve soyut ideallerine kaçmaya çalışan insan konu edilmiştir. Gerçek, sanatçının ruhunda gizlidir. Sanatçı, bu gerçeği kendi iç dünyasında arar ve dış dünyayı değiştirmeyi amaçlar. İç gözlemlerini değişime uğratarak dışa yansıtır. Sanatçı için güzel ve gerçek, başkalarının kabul ettiği gerçek değildir. (Çetişli 1999: 111).

Expresyonistler “sanat için sanat” anlayışına karşı bir tutum sergileyerek faydalı ve eğitici bir sanat anlayışı benimserler. Okuyucuyu şaşırtmak, içinde bulunduğu uyusukluktan kurtarmak ve değiştirmek isterler. Çarpıklıkları ve belirsizlikleri fark eden insan kendini yeniden inşa etmelidir.

Ekspresyonistler eserlerinde çok zengin bir dil kullanmışlar, bir ölçüde dili yenilemişlerdir. Toplumun gerçeklerinden kendini soyutlayan ekspresyonizm, şiir ve tiyatro türlerinde pek başarılı olamamıştır.

Başlıca expresyonistler arasında Heinrich Mann, Alfred Döblin, James Joyce, Franz Kafka, Ernst Weiss, Hugo Ball, Gottfried Benn, Yvan Goll, Hans Arp ve Eugene Gladstone O’Neill bulunmaktadır.

Ekspresyonizm Fransa'da pek etkili olmamıştır. Yalnızca Octave Mirbeau'nun *Dans le ciel* (*Gökyüzünde*) adlı eserinde akımın etkilerinden söz edilir.